

जाहिरातींचे दर.

सालील पत्त्यावर बोकशी करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,  
'दुर्गाधियास' पुणे ८.

# अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी  
रु. ४(रुपाल इंग्लिश मारु)  
फिरफोड संकास  
एक आणा.

'अर्थ एव प्रधान' इति कौटिल्य अर्थमूलौ चर्मकामाविति ।

—कौटिल्य अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ८

पुणे, बुधवार, तारीख १८ फेब्रुवारी, १९४२

अंक ७

न्यायमूर्ति रानडेयांचे

तीन अपसिद्ध लेख प्रसिद्ध झाले

PLEA FOR PROTECTIONIST POLICY

INDIAN SUGAR INDUSTRY

न्यायमूर्ति रानडे यांनी १८९९ साली 'टाइम्स ऑफ इंडियांत' स्वदेशी साखरेच्या प्रंगासंबंधी लिहिलेले महत्त्वाचे तीन लेख, प्रो. वा. गो. काळे यांच्या प्रस्तावनेसह प्रसिद्ध करण्यांत आले आहेत.

व्यवस्थापक, 'अर्थ', पुणे ४

या पत्त्यावर आठ आण्यांची तिकिटें पाठवून लेखांची प्रत मागवावी.

श्रीराम सिल्क मिल्स लि., बंगलोर

[कंपनीने १९४० अखेर ६ टक्के डिव्हिडंड वांटला आहे.]

युद्धसाहित्यपुरवठा-खात्याची पॅरेन्टकरिता  
लागणाऱ्यारेशमी कापडाची ऑर्डर पुरी करण्यासाठी लागणाऱ्या  
भांडवलाकरिता तूर्त एकूण रु. १ लक्षाच्या रकमेपर्यंत

## ठेवी घेणे आहेत

व्याजाचा दर ४॥ ते ६ टक्के, ठेव किमान  
रु. ५०० ची असावी. ठेवीवरील व्याज  
दर सहा महिन्यांनी दिले जाते.

श्रीराम सिल्क मिल्स लि.,  
श्रीरामबाग,  
बसवनगुडी, बंगलोर. } नारायण गोविंद नाईक,  
(माजी अध्यक्ष, नृसंहार चेंबर ऑफ  
कॉमर्स) मॅनेजिंग डायरेक्टर

आमच्या कारखान्यातील माल मुंबईस बॉम्बे स्वदेशी को-ऑपरे-  
टिव्ह स्टोअर्समध्यें व पुण्यास लक्ष्मी रोडवरील रे म्युझियमच्या  
व्यापार-संबंधन-गृहांत पहा.

'अर्थ' ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली
- ४ सहकार

वक्तशीर आणि मनपसंत काम

करून देणारे

## मोहन वॉच कंपनी

रेग्युलेशन मोफत

कॉमनवेल्थ बिल्डिंगसमोर लक्ष्मी रोड, पुणे २.

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चांत काटकसर करा. एक वेळ येऊन  
स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

बंबाचे  
माडीवर

# महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्याचे व्यापारी

बुधवार  
चौक,  
पुणे

## विविध माहिती

पॅसिफिकमधील १,४०० बेटे

महायुद्धातील पराभूत राष्ट्रांकडून काबीज केलेल्या देशांची व्यवस्था राष्ट्रसंघाने आपल्या २२ व्या कलमानुसार केली. पॅसिफिक महासागरातील विषुववृत्ताच्या उत्तरेकडील १४०० जर्मन बेटे त्या व्यवस्थेप्रमाणे जपानचे देसरेस्तीसाली आली. ह्या बेटांची लोकसंख्या अर्बोलास व क्षेत्रफळ ८५६ चौ. मैल भरते. जपानने राष्ट्रसंघाचे सभासदत्व सोडले तरी त्या बेटांवरील आपली सत्ता सोडली नाही. जिंकित मुलुसांतील लोकांच्या झालेल्या कमीजास्त सुधारणांनुसार त्यांचे प्रतवार तीन गट करण्यात आले. क (कनिष्ठ) वर्गातील प्रदेशांची व्यवस्था प्रत्यक्ष व्यवहारात काबीज केलेल्या देशांप्रमाणेच करण्यात येत असते. पॅसिफिकमधील जर्मन बेटे क वर्गातच आहेत.

पेपर अँड पल्प कन्व्हर्शन्स लि.

वरील नांवाची १ लक्ष रुपये भांडवलची खासगी लिमिटेड कंपनी पुणे येथे नोंदण्यात आली आहे. कागद, कागदाचा रोधा इत्यादींपासूनच्या जिनसांचे उत्पादन व विक्री करण्याचा तिचा उद्देश आहे. पारसे आणि कंपनी तिचे मॅनेजिंग एजंट्स आहेत.

दातांचे आरोग्य

मुंबई शहरातील सुमारे ५ हजार विद्यार्थ्यांच्या दातांची वैयक्तिक तपासणी बाँबे प्रेसिडेन्सी हँडल असोसिएशनने नुकतीच केली, तीत असे आढळून आले की शेकडो ५०% विद्यार्थ्यांचे दात किडलेले आहेत. शेकडो १० सुद्धा विद्यार्थी आपले दात दुरोज स्वच्छ करीत नाहीत व शेकडो ६० विद्यार्थी आपले दात कधीच पुवत नाहीत.

सिंध युनिव्हर्सिटी

शिफारिती स्वतंत्र विश्वविद्यालय काढावे, अशी शिफारस त्या संघांत चौकशी करण्याकरिता तेथील सरकारने नेमलेल्या कमिटीने केली आहे. विद्यार्थी शारीरिक परीक्षेत पास झाल्याविना त्यांस विश्वविद्यालयाची परीक्षा देता येऊ नये, अशीहि कमिटीची शिफारस आहे.

चिनी रिझर्व्ह बँक

सेंट्रल बँक ऑफ चायना, बँक ऑफ चायना, बँक ऑफ कम्युनिकेशन्स व फार्मर्स बँक ऑफ चायना ह्या चार चिनी सरकारी बँकांचे एका रिझर्व्ह बँकेत रूपांतर करावे, असे मत चिनी प्रमुख आर्थिक पत्रकारांनी व्यक्त केले आहे.

'झ' किरण फोटो

एक्स रे फोटो अधिक चांगले घेण्याची युक्ती कोलंबो येथील रेडिऑलजी सात्याच्या एका अधिकाऱ्याने शोधून काढली आहे, तिचेमुळे 'झ' किरण फोटो जगदीं अचूक मिळू शकतील, असे प्रसिद्ध झाले आहे.

रिझर्व्ह बँक कायद्यात दुरुस्ती

हिंदुस्थान व ब्रम्हदेश ह्यांचेमध्ये ताराची ये-जा. वक्तशीर होत नसण्याकारणाने, ब्रम्हदेशात ज्यांच्या शाखा आहेत, अशा हिंदी बँकांना रिझर्व्ह बँकेकडील जापल्या ठेवात जरूर तो बदल करणे कठीण पडत आहे व कायद्याप्रमाणे पाठवावयाची माहितीही घाबरे कठीण जात आहे. ह्यासंबंधातील कायद्याची अंमलबजावणी सध्याच्या परिस्थितीत स्थगित करण्याची सधट देणारी रिझर्व्ह बँक कायद्यात दुरुस्ती एका ऑर्डिनन्सचेद्वारा करण्यात आली आहे.

कराची शहराची पाणीपुरवठ्याची योजना

कराची शहरास सिंधू नदीच्या पाण्याचा पुरवठा करणारी १ कोटी ७० लक्ष रुपयांची योजना कराची कॉर्पोरेशनपुढे आहे. कॉर्पोरेशनने सरकारास त्या योजनेचा काही सर्व सोपण्याची विनंति केली आहे व कर्ज उभारावे लागेल, त्याच्या परतफेडीची मुदत ८० वर्षे निदान ६० वर्षे, तरी ठेवण्यास तिने सरकारची परवानगी मागितली आहे.

मलायांतील मलेरिया

"एप्रिलपर्यंत मलायांतील एक वृत्तीयांश तरी जपानी सैनिकांना तेथील मलेरिया पासून टाकील. सिंगापुर जर दोन ते तीन महिने टिकाव घेऊ शकले, तर मलेरियाची मुदत आपणांस मिळू शकेल."—रॉस इन्स्टिट्यूट ऑफ ट्रॉपिकल हायजीनचे डायरेक्टर, सर माल्कम वाटसन, ह्यांचा ताजा अभिप्राय.

चेक्सची देवघेव

मुंबई बँकर्स क्लिअरिंग हौसमध्ये ६ फेब्रुवारी अखेर संपलेल्या आठवड्यांत २४ कांटे, १२३ लक्ष रुपये किंमतीच्या १,२०,८५० चेक्सची देवघेव झाली.

म्यूर मिल्स कं. लि.

कानपूर येथील ह्या सुप्रसिद्ध कंपनीला ३१ डिसेंबर, १९४१ अखेर संपलेल्या वर्षी ५ लक्ष, १७३ हजार रुपये नफा झाला. कामगारांस बोनसची, अपेक्षित कराची (२५३ लक्ष रु.), घसाऱ्याची (४३ लक्ष रु.) इत्यादि तरतूद करून हा नफा उरलेला आहे. कंपनीने गेल्या वर्षी १ कोटी, १७ लक्ष रुपयांचा माल विकला. भागीदारांस २०% डिव्हिडंड व ५% बोनस मिळणार आहे.

शास्त्रीय विषयांवरील लेख

जगांतल्या वेगवेगळ्या भाषांतील ३३ हजार मासिकांत शास्त्रीय विषयावरील सुमारे ५ लक्ष लेख दरसाल प्रसिद्ध होतात.

इंपीरिअल बँक ऑफ इंडिया

वरील बँकेचे बसूळ भांडवल ५ कोटी, ६२३ लक्ष रुपये आहे व तिचा रिझर्व्ह फंडहि तितकाच आहे. तिचेकडे १०९ कोटी रुपयांच्या ठेवी आहेत. १९४१ च्या दुसऱ्या सहामाहीत तिने नोकरवर्गास ५३ लक्ष २० हजार रुपये पगार दिला. डायरेक्टर व लोकल बोर्डाचे सभासद ह्यांच्या फीस ६२ हजार रुपये लागले. पोस्टेज व तारांसाठी ३ लक्ष, २७ हजार रुपये व स्टेशनरीकरिता २ लक्ष, ७१ हजार रुपये खर्च आला. भागीदारांस करमाफ १९% डिव्हिडंड मिळाले.

रक्ताचे दान

एकाद्याचे शरीरातील रक्ताचा पुरवठा कमी झाला असला, तर दुसऱ्याचे रक्त त्याच्या अंगात घालता येते. मनुष्याच्या रक्ताचे चार प्रकार संभवतात व ते देणारांचे व घेणारांचे रक्त एकाच प्रकारचे असावे लागते. ह्या संबंधातील पहिला प्रयोग कुॅरेन्स (इटली) येथे १६५४ साली करण्यात आला, परंतु रक्तांतर ही नित्याची गोष्ट होण्यास विसावे शतक उजाडावे लागले. आपले रक्त स्वयंस्फूर्तीने देणारांची, सुमारे २३ लक्ष लोकांची एक संस्था लंडनमध्ये आहे, तिचे सभासद जाण्यायेण्याच्या खर्चाखेरीज एक पैदि न घेता, बोलावणे येताच रक्त देण्यास तयार असतात. जसमी सैनिकांस मोठ्या प्रमाणावर अशा रक्तदानाची आवश्यकता असते व त्याकरिता स्वसुधीने रक्त देणारांची जरूरी आहे. बंगालच्या गव्हर्नरांनी आपले स्वतःचे रक्त देऊ करून ह्या बाबतीत पदाकार घेतला आहे.

**अनुक्रमणिका**

१ विविध माहिती	५३	४ चलन आणि महागाई—	५७
२ बाजारभावांचे नियमन	५१	५ स्वदेशी सासरेच्या कारसा-	
३ बंगाल प्रांतातील विंगर-		६ म्यातील सासरेचा उतारा—	
४ रोडपूल बँका	५४	७ मि. चार्ज्ड ह्यांचे भाषण—	
५ जपानचे पॅसिफिकमधील		८ स्वाभ्याव मंडळ, औंध—	
६ आक्रमण	५२	९ स्व. बा. दि. व. मळजी.	
७ स्टुट विचार	५५	१० मि. कार्डेल हल	५७
		११ जर्मन इंजिनिअर, डॉ. टॉड	५७

**अर्थ**

बुधवार, ता. १८ फेब्रुवारी, १९४२

**बाजारभावांचे नियमन**

जनतेस रोजच्या गरजा भागवण्यास लागणाऱ्या जिनसांची महागाई होत आहे, तिला आळा घालण्याची आवश्यकता सर्वांस पटली आहे. व्यापाऱ्यांनी भरमसाटपणाने किंमती घटवू नयेत ह्यासाठी बाजारभाव सरकारी अधिकारी ठरवून टाकीत आहेत. मुंबईसारख्या शहरांत निश्चित भावाने जिनस विकणारी दुकानेहि चालवण्यांत येत आहेत. पण जखरीच्या जिनसांच्या कमाल किंमती अधिकारी रीतीने ठरव्याने हा बाटल्या महागाईचा प्रश्न सुटत नाही. निरनिराळ्या बाजारांत माल जाण्याची वहातुकीची साधने पुरेशी नसल्यास नुसत्या किंमती निश्चित झाल्याने कार्य-भाग कसा होणार ? ह्या महत्त्वाच्या बाबीकडे हिंदुस्थान सरकारचे लक्ष गेले आहे ही समाधानाची गोष्ट आहे. बाजारभावांच्या नियमनाचे संबंधांत चर्चा करून काही विधायक योजना आसण्याच्या हेतूने मध्यवर्ती सरकारच्या विद्यमाने दिष्टी येथे प्रांतिक व संस्थानी सरकारांच्या प्रतिनिधींची परिषद नुकतीच भरली होती, तीमध्ये भाषण करतांना हिंदुस्थान सरकारचे व्यापार मंत्री सर ए. रामस्वामी मुदलियार म्हणाले की वहातुकीची साधने अपुरी राहिली आणि त्यामुळे देशाच्या निरनिराळ्या भागांत आवश्यक जिनसांचा पुरवठा व्हावा तसा झाला नाही तर बाजारभावांचे नियंत्रण निष्फळ ठरेल आणि म्हणून वहातुकीची साधने व मालाची वाटणी ह्याकडे सरकारास प्रथम लक्ष पुरवावे लागेल. दिल्ली येथील परिषदेने अशी सूचना केली आहे की जिनसांची वहातुक, पुरवठा व बाजारभाव ह्या संबंधांतली व्यवस्था लावण्यासाठी देशाचे निरनिराळे गट करण्यांत यावे आणि त्यांतली सर्व योजना स्थानिक समित्यांवर सोपवली जावी. कोणताहि प्रांत किंवा कोणतेहि संस्थान जिनसांच्या पुरवठ्याचे बाबतीत स्वयंपूर्ण असू शकत नाही; प्रत्येक क्षेत्रांत काही मालाचा तुटवडा होईल तर इतर जिनसांचा उठाव होणे अवघड पडे. विशिष्ट जिनसांचे बाबतीत मागणी-पुरवठ्याचा योग्य मेळ घालता येईल ह्या बेताने नियोजित समित्यांची कार्यक्षेत्रे बनवली पाहिजेत आणि त्यामध्ये जिनसांचे भाव योग्य रीतीने निश्चित केले गेले पाहिजेत.

निरनिराळ्या क्षेत्रांच्या सीमांवर किंमती काय असाव्या आणि त्यांच्या आंत काय असाव्या हे ठरवावे लागेल आणि सर्व देशभर ज्यास मागणी आहे अशा जिनसांचे भाव मध्यवर्ती सरकाराने निश्चित करावे लागतील. किंमतीच्या नियंत्रणाबाबतच्या प्रश्नांची चर्चा करण्यासाठी मोठ्या प्रमाणावरील परिषदा वारंवार भरू शकत नाहीत, परंतु स्थानिक समित्यांची स्थापना झाली म्हणजे त्यांच्या प्रतिनिधींची सभा दर महिन्यास होऊ शकेल असा अभिप्राय व्यापारमंत्र्यांनी व्यक्त केला. निरनिराळ्या प्रांतांनी व संस्थानांनी काही माल साठवून ठेवणे आणि त्याच्या निर्गतीस आपल्या हद्दीच्या बाहेर प्रतिबंध करणे अयोग्य आहे असे परिषदेचे मत पडले. तथापि, माल ह्याप्रमाणे ठिकठिकाणी अडकून न रहाता त्याची हालचाल चोहोकडे होणे अगत्याचे आहे म्हणूनच वहातुकीची साधने पुरवठ्याची जबाबदारी मध्यवर्ती सरकारावर येऊन पडते हे उघड असून परिषदेने ही गोष्ट प्रामुख्याने पुढे मांडली. मालाची योग्य वाटणी देशाच्या सर्व भागांत प्रमाणशीर व्हावी ह्या तत्त्वावर तिने विशेष जोर दिला. अपवादात्मक परिस्थितीत विशिष्ट मालाची साठवण काही विशिष्ट ठिकाणी करणे उचित ठरेल ह्या बाबीकडे तिने दुर्लक्ष केले नाही. तांदूळ, गहू, दगडी कोळसा, साखर, सूत व कापड ह्या जिनसांच्या किंमती निश्चित व्हाव्या लागतील ह्या सूचनेसंबंधाने सर ए. रामस्वामी म्हणाले की प्रांतिक सरकारांच्या सल्ल्याने हे किंमतीचे नियंत्रण करावे लागेल. दगडी कोळशाचा पुरवठा निरनिराळ्या औद्योगिक क्षेत्रांत विषम तऱ्हेने होत असल्याने कित्येक ठिकाणच्या कारखान्यांच्या मार्गांत अडचणी उपस्थित झाल्या आहेत त्या मध्यवर्ती सरकारने वहातुकीच्या साधनांच्या योग्य पुरवठ्याने दूर करणे आवश्यक आहे असे परिषदेने मत व्यक्त केले.

सुताच्या पुरवठ्याचा प्रश्न अत्यंत अवघड होऊन गेला आहे. त्याबाबत व्यवस्था करण्यासाठी मध्यवर्ती सरकारने एका कमिशनराची नेमणूक केली आहे. प्रांतिक सरकारांनी अशीच व्यवस्था अंमलांत आणावी आणि मध्यवर्ती व प्रांतिक व्यवस्थेचा मेळ घातला जावा असे परिषदेने सुचवले. सामान्य जनतेच्या उपयोगासाठी मामुली तऱ्हेचे कापड पुरवठ्याची योजना आसण्यांत आली आहे आणि तिला मध्यवर्ती सरकाराने योग्य वेळी व योग्य रीतीने मूर्त स्वरूप घावे असे ठरले. हलक्या दर्जाच्या कपाशीच्या लागवडीचा व पुरवठा-विक्रीचा प्रश्न परिषदेपुढे आला. त्या विषयीच्या योजनेची माहिती प्रसिद्ध झालीच आहे आणि तिच्या संबंधांतहि कित्येक सूचना परिषदेने केल्या. आखूड धाग्याच्या कपाशीची लागवड मर्यादित होण्याची खटपट प्रांतिक सरकारांनी चालवली असून ती यशस्वी होणार ह्याविषयी आश्वासने देण्यांत आली आहेत. प्रत्येक प्रांताने व संस्थानाने बाजारभावांच्या नियंत्रणाची व्यवस्था करण्यासाठी सास अधिकारी नेमण्याचे महत्त्व व्यापारमंत्र्यांनी प्रतिपादले. निरनिराळ्या जातींच्या जिनसांचे उत्पादन व पुरवठा ह्यांचे विषयीची अधिकारयुक्त माहिती मध्यवर्ती सरकारास वेळोवेळ मिळणे अगत्याचे आहे असे त्यांनी सांगितले. किंमतीच्या नियंत्रणाचा सर्व बाजूंनी दिष्टीच्या परिषदेने विचार केला असून विधायक योजना सरकारपुढे मांडल्या आहेत. ह्या सूचना तातडीने अंमलांत आणल्या जाव्या अशी जनतेची अपेक्षा आहे.

## बंगाल प्रांतांतील विंगर-शेड्यूल्ड बँका व लोन कंपन्या

बंगाल प्रांतांत काम करणाऱ्या बँकांचे वर्गीकरण (१) शेड्यूल्ड बँका, (२) विंगर शेड्यूल्ड बँका व (३) लोन कंपन्या असे करता येईल. लोन कंपन्या ह्या बँकिंग कंपन्याच असल्या तरी त्या कंपनी अंकांतील बँकिंग कंपनीच्या व्याख्येत येत नाहीत व त्या कंपन्यांच्या राजिस्ट्रारफडे शिलकी रोस रकमेचे तके पाठवीत नाहीत. बंगालमध्ये स्थापन झालेल्या व काम करित असलेल्या ८६३ बँकिंग व लोन कंपन्यांपैकी २१६ कंपन्याच फक्त वर सांगितल्याप्रमाणे कॅश रिझर्वचे तके पाठवितात. ह्याच सऱ्या बँका समजल्या पाहिजेत. हिंदुस्थान सरकारने कंपनी कायद्याच्या २७७ एफ कलमांत दुकस्ती मुचविली आहे, तिचे कायदांत रूपांतर झाले, म्हणजे पुष्कळशा लोन कंपन्यांना बँकांच्या यादीत येणे भाग पडे.

चवदा शेड्यूल्ड बँका व उरलेल्या २१६ बँका २७७ (एफ) ह्या कलमासाली येतात. त्यापैकी १९८ बँकांचे ताळेबंद उपलब्ध आहेत; त्यांवरून साठील निष्कर्ष निघतो:—

### वसूल भांडवल

फक्त १४ बँकांचे वसूल भांडवल प्रत्येकी १ लक्ष रुपयांवर आहे. १८ बँकांचे वसूल भांडवल ३ ते १ लक्ष रुपये आहे. उरलेल्या १७५ बँकांचे वसूल भांडवल ५० हजार रुपयांपेक्षा कमी आहे. त्यापैकी १४४ बँकांचे वसूल भांडवल २० हजार रुपयेहि नाही. ५० बँकांचे वसूल भांडवल प्रत्येकी ५ हजार रुपयेहि नाही. काहीं बँकांचे भांडवल शेकड्यांनीच मोजता येण्याजोगे आहे.

### रिझर्व्ह फंड

१९६ बँकांचे रिझर्व्ह फंडांत एकूण ३१ लक्ष, ३२ हजार रुपये रकम आहे. म्हणजे रिझर्व्हजचा आकडा वसूल भांडवलाच्या सुमारे ५०% आहे.

### ठेवी

एकूण ठेवींची रकम ४ कोटी, ५३ लक्ष रुपये आहे. म्हणजे प्रत्येक बँकेतील ठेवींची सरासरी २ लक्ष २९ हजार रुपयांची आहे.

### गुंतविलेल्या रकमा

बँकांजवळील रोस रकमा योग्य प्रमाणांत असल्या, तरी ८४ बँकांनी सरकारी रोख्यांत एक पैहि ठेवलेली नाही व उरलेल्या ११४ बँकांनी सरकारी रोसे, कंपन्यांचे भाग, इतर बँकांत मुदतबंद ठेवी, इत्यादींमध्ये फक्त ७२ लक्ष रुपये म्हणजे आपल्या ठेवींच्या १५-१७% रकम ठेवलेली आहे. शेड्यूल्ड बँकांचे बाबतीत ते प्रमाण ४५% पडते. ठेवींपैकी ७७.२% रकम बँकांनी कर्जाक दिलेली आहे, ती मुख्यतः जमिनीचे तारणावरच आहे. १९८ बँकांपैकी फक्त २५ बँकांनी हुंड्या डिस्कॉंट केलेल्या आढळतात. बुढीत, संशयित व यकलेले कर्ज पुष्कळ आहे. बहुतेक बँका तोट्यांत चालल्या आहेत. १९८ बँकांपैकी, ११९ बँका तोटा दाखवीत आहेत व २६ बँकांचा तोटा त्यांचे वसूल भांडवल व रिझर्व्ह ह्यांपेक्षा अधिक आहे. काहीं बँकांनी ठेवी आकर्षण्यासाठी कित्येक शाखा काढल्या आहेत. ५० हजार रुपये भांडवलाच्या परंतु १२ शाखा असणाऱ्या (त्यापैकी काहीं प्रांताबाहेरहि असणाऱ्या) बँकांची उदाहरणे आढळतात.

## लोन कंपन्या

६४७ लोन कंपन्यांपैकी, फक्त २७ कंपन्यांचे भरणा झालेले भांडवल ५० हजार रुपयांपेक्षा अधिक आहे. २७० कंपन्यांचे वसूल भांडवल प्रत्येकी ५ हजारपेक्षाहि कमी आहे. वसूल भांडवलाची सरासरी १०,९०० रुपये पडते.

लोन कंपन्यांकडे २ कोटी, ६७ लक्ष रुपयांच्या ठेवी आहेत, म्हणजे प्रत्येकीत सरासरीने ४६,५०० रुपये आहेत. त्यांची शेकड बाळगलेल्या रकमेची सरासरी ३,६०० रुपये पडते. ५१७ कंपन्यांचे ताळेबंद नुकसान दर्शवितात. २९७ कंपन्यांचा तोटा त्यांचे वसूल भांडवल व रिझर्व्ह ह्यांपेक्षा अधिक आहे. बंगालमधील कित्येक बँका व लोन कंपन्या वकील लोकांचे व्यवस्थेसाली आहेत, त्यांना बँकिंग विषयक अथवा व्यावसायिक अनुभव क्वचितच असतो.

## जपानचे पॅसिफिकमधील आक्रमण

गेल्या महायुद्धाची प्रत्यक्ष झळ पूर्व आशियास लागली नव्हती. चीनमधील जर्मन ठाणे जपानने अल्पशा आयासाने घेतले त्या व्यतिरिक्त पूर्व आशियाचा युद्धाशी संबंध आला नाही. १९३१ साली जपानने मंचूरियावर स्वारी केली, त्यावेळेपासून पूर्व आशियाचे युद्धक्षेत्र बनले. जपानने आक्रमण केलेल्या देशांपैकी नेदरलँड्स इंडीज, फ्रेंच इंडोचायना, थायलँड (सयाम) व मलाया आणि स्ट्रेट्स सेटलमेंट्स ह्यांची लोकसंख्या, व्यापार, इत्यादींची माहिती साठी दिली आहे:—

नेदरलँड्स इंडीज—७,३०,००० चौ. मैल. १६०२-१८०० मध्ये घेतलेली. लोकसंख्या ७ कोटी. (२ १/२ लक्ष युरोपियन व १५ लक्ष चिनी). रबर, तंबाखू, साखर, तेल, चहा, सोबरे, इत्यादींचा निर्गत व्यापार. राजधानी—बटेव्हिया. लोकसंख्या ५ १/२ लक्ष.

फ्रेंच इंडो चायना—२,८५,००० चौ. मैल. १८५८-८४ मध्ये घेतलेला. लोकसंख्या २ कोटी, ४० लक्ष. (५० हजार युरोपियन, १ कोटी ८ लक्ष अॅनमाइट्स). तांदूळ, रबर, कोळसा, इत्यादींचा निर्गत व्यापार. राजधानी हॅनॉई. लोकसंख्या १ १/२ लक्ष. प्रमुख शहर सायगांव. लोकसंख्या ३ लक्ष, ६० हजार.

थायलँड (सयाम)—२,००,००० चौ. मैल. १३५० मध्ये एकत्र झालेले. लोकसंख्या १ १/२ कोटी. (१० लक्ष चिनी, ५ लक्ष हिंदी व मलायी) तांदूळ, टीक लाकूड, टिन इत्यादींचा निर्गत व्यापार. राजधानी—बॅंगकॉग. लो. संख्या १० लक्ष.

मलाया आणि स्ट्रेट्स सेटलमेंट्स—५३ हजार चौ. मैल. (१८१९-१९०९ मध्ये घेतलेली). लोकसंख्या ३८,५०,००० (६ लक्ष चिनी व २ लक्ष हिंदी). रबर, टिन, सोबरे, तांदूळ, मासे इत्यादींचा निर्गत व्यापार (स्ट्रेट्स सेटलमेंट्समध्ये सिंगापुर, पेनांग, मलाका, कोकोस व व्हिसमस आयलँड्स ह्यांचाहि समावेश होतो.) राजधानी सिंगापुर. लो. संख्या ४ लक्ष.

## स्फुट-विचार

### चलन आणि महागाई

दिल्ली येथे भरलेल्या परिषदेत बाजारभावांच्या निर्यंत्रणाविषयी उद्भवणाऱ्या अनेक प्रश्नांचा विचार झाला त्याचें विवेचन आजच्या अग्रलेखांत आम्ही केलेच आहे. महागाईच्या एका प्रमुख कारणाचा उल्लेख तेथे आलेला नाही आणि ते कारण म्हणजे राष्ट्रीय चलनाची परिस्थिति हे होय. चलनाचा बाजारभावांशी संबंध कसा येतो आणि युद्धकाळात चलनाचा खेळ शक्य तितका मर्यादित करणे कां आवश्यक असते ह्या प्रश्नांचे विवेचन आम्ही विस्तरशः अनेक वेळां केले आहे. दिल्लीच्या परिषदेत, सर जेमी रेस्मन, हिंदुस्थान सरकारचे अर्थमंत्री, ह्यांच्या कार्यक्षेत्रांत हा विषय येत असल्याने, त्यांनी आपले त्या बाबतचें म्हणणे पुढें मांडले. अडचणीच्या प्रसंगी कागदी चलन काढून आपली पैशाची गरज अनायास भागवण्याची प्रवृत्ति युद्धपरिस्थितीत कित्येक राज्यकर्त्यांत दिसून येते. ह्या प्रकारचें बिनबुद्धाचें योग्य प्रमाणाबाहेर काढलेलें कागदी चलन महागाईस कारण होते आणि तें समाजांत गोष्ट माजवतें. हिंदुस्थानांत चलनी नोटांचा प्रसार युद्धसर्चामुळे वाढवावा लागला आहे सरा. तथापि, तो सर्वस्वी प्रमाणबद्ध आहे, म्हणजे त्यास पूर्ण तारण आहे आणि सरकारी खर्च भागवण्याची सोपी युक्ति म्हणून त्याचा अवलंब करण्यांत आलेला नाही. हिंदुस्थान सरकारचा वाढता खर्च जादा कर आणि कर्जे ह्यांच्या साधनानें भागवला जात आहे आणि त्या कामी बिनतारणाच्या कागदी चलनाचा उपयोग करण्यांत येत नाही ही गोष्ट सर जेमी ह्यांनी स्पष्ट केली. कागदी चलनास शंभर टक्के तारण असलें तरी व्यवहारांत खेळणाऱ्या चलनाच्या मानानें विकत घ्यावयाच्या पदार्थांच्या पुरवठा मर्यादित असल्यास बाजारभाव चढल्यावाचून रहात नाहीत ह्या अर्थशास्त्रीय तत्त्वाची फोड करून त्यांनी जनतेनें आपल्या खर्चात बचत करण्याचें महत्त्व प्रतिपादलें. कागदी चलनाचा सुळसुळाट होऊन त्याचें मोल म्हणजे पदार्थ विकत घेण्याचें सामर्थ्य कमी होण्याची, अर्थात त्या योगानें बाजारभाव चढण्याची भीति हिंदुस्थानांत नाही. पण आपल्या सर्व प्राप्तीचा उपयोग जिन्नस सरेदी करण्याकडे जनतेनें केल्यास व्यवहारांत फाजील चलन खेळून महागाई होणे अपरिहार्य होईल, असें सर जेमी ह्यांनी परिषदेस बजावले. ह्यावरून लोकांनी खर्चात बचत करून बाजारभाव चढण्याच्या प्रवृत्तीस आळा घालण्यास मदत देण्याचें महत्त्व सिद्ध होतें आणि त्याकडे फडनविसांनी लक्ष वेधले. खर्चात काटकसर करणे हें असेरीस लोकांच्याच हिताचें कसें आहे हें विशद करून सांगणें हा त्यांच्या भाषणाचा मुख्य हेतु होता.

### स्वदेशी कारखान्यांतील साखरेचा उतारा

स्वदेशी साखरेच्या धंद्याची प्रगति मुख्यत्वेकरून उसाचा सकसपणा व त्यातील साखरेच्या पडणाऱ्या उताराचें प्रमाण ह्यांवर मुख्यत्वे करून अवलंबून आहे हें ध्यानांत बाळगणें आवश्यक आहे. हिंदी उसाच्या नवीन व सुधारलेल्या जाती शास्त्रीय प्रयोगांच्या सहाय्याने तयार करण्यांत येत असून ह्यांचें बियाणें विस्तृत प्रमाणांत उपयोगांत आणलें जात आहे ह्यांत शंका नाही.

उसाचें दर प्रकरी उत्पादन वाढलें आहे आणि वाढत आहे आणि त्याबरोबरच निष्पन्न्या साखरेचा उताराहि सुधारत आहे. तथापि हिंदुस्थानांतील उसाचा व साखरेचा बंधा जाव्हाच्या कितीतरी मार्गे आहे हे विसरतां कामां नये. साखरेच्या उताराचें सरासरीचें प्रमाण संयुक्त प्रांत, बिहार व इतर क्षेत्रे ह्यांमध्ये गेल्या नऊ वर्षांत कसें पडलें आहे हे दर्शविणारे तुलनात्मक आकडे खाली दिले आहेत ते बोधप्रद झाल्यावाचून रहाणार नाहीतः—

साखरेचा उतारा

(कस व साखर ह्यांचें श्लोकदा प्रमाण)

वर्षे	संयुक्त प्रांत	बिहार	इतर	हिंदुस्थान	जाव्हा
१९३२-३३	८.५	८.६	८.९	८.६	
१९३३-३४	९.०	८.३	८.७	८.८	
१९३४-३५	८.५	८.७	८.७	८.६	
१९३५-३६	९.६	८.९	९.०	९.२	
१९३६-३७	९.६	९.२	९.६	९.५	१२.२
१९३७-३८	९.१	९.५	९.७	९.३	
१९३८-३९	९.१	९.०	९.९	९.२	
१९३९-४०	९.३	९.२	९.८	९.४	
१९४०-४१	९.८	९.८	९.३	९.७	

हांहीं महिन्यांत व क्षेत्रांत उतारा अधिक पडतो आणि पाऊस-पाण्याच्या परिस्थितीप्रमाणें तो कमी-जास्ती होतो. तथापि, सर्वद देशाची साखरेच्या उताराची सरासरी काय आहे हेंच पहिले महत्त्वाचें आहे. ह्या दृष्टीनें विचार करतां हिंदी साखरेच्या प्रगतीस अजून किती धाव आहे हें वर दिलेल्या आकड्यांवरून लक्षांत येईल. ह्या देशातील सरासरीचा उतारा दहा टक्क्यांपर्यंत आला आहे, पण तो तेरा-चवदा टक्क्यांवर जाण्यासारखा आहे. म्हणजे देशी साखरेचें उत्पादन-प्रमाण वाढून तिच्या संपाचा विस्तार होण्यास पुष्कळ जागा आहे. ही वाढ होत जाईल तिच्या मानानें साखरेची किंमत कमी करतां येऊन तिचा संप वाढण्यास सहाय मिळण्यासारखें आहे हें उघड आहे.

### मि. चर्चिल ह्यांचा आढावा

सिंगापूर बेटावर जपाननें केलेल्या निहराच्या हल्ल्यांचा प्रतिकार एक आठवडाभर चिकाटीनें व धैर्यानें चालवून अखेर तेथील ब्रिटिश सेनाधिकाऱ्यांस हें महत्त्वाचें ठाणें शत्रूच्या स्वाधीन करावें लागलें आहे. पॅसिफिक महासागरांतलें सिंगापूर हें मान्याचें ठिकाण ब्रिटिशांस सोडून द्यावें लागलें आहे हा प्रस्तुत युद्धांतला एक आणीबाणीचा प्रसंग आहे ही गोष्ट इंग्लंडमध्ये सर्वांनी प्रांजलपणानें कबूल केली आहे. सिंगापूर हातीं आल्यानें जपानचें लढाऊ बळ वाढलें आहे ह्यांत कोणासहि शंका नाही. तथापि, युद्धांतल्या प्रगतीचा व पीछेहाटीचा शांतपणानें आढावा घेतल्यास आणि सिंगापूरचा पराभव नुकसानीच्या सदरांत टाकल्यास निष्कर्ष काय निघतो हें पहिले आवश्यक आहे. असा आढावा इंग्लंडचे मुख्य प्रधान, मि. चर्चिल, ह्यांच्यासारख्या मुत्सद्यानें अधिकारीपणानें सिंगापूरच्या प्रसंगाच्या पाठोपाठ घेतला हें उच्च-जनकारक आहे. रणांगणावर दोन हात करण्यास सरसावलेल्या सैन्यांस मार धावा-ध्यावा लागतो आणि एकाव-दुसऱ्या अपयशानें निराश न होतां ध्येयाकडे दृष्टी लावून निश्चयानें व शिस्तीनें अंतिम विजय मिळेपर्यंत लढत रहावें लागतें. हा सामान्य सिद्धांत

शाळा. परंतु मि. चर्चिल ह्यांनी आपल्या आढाव्यांत इंग्लंड, अमेरिका व चीन ह्या राष्ट्रांचे संयुक्त बळ किती मोठे आहे आणि त्याचा पूर्ण उपयोग होऊं लागताच विजय कसा जवळ जवळ येऊं लागेल ह्यांचे प्रांजलपणाने व मार्मिक रीतीने विवेचन केले. इंग्लंडच्या सहायास रशिया आणि अमेरिका ही बलाढ्य राष्ट्रे आतां आहेत; रशियाने हिटलरचे हत्ते उलटवून त्याच्या फौजांस मार्गे रेंडीत नेऊं आहे. जपानची लढाऊ तयारी मोठी आहे तरी चिनी राष्ट्रांचे सहकार्य पूर्व एशियांत इंग्लंड व अमेरिका ह्यांस होत आहे; ह्यापुढे होणाऱ्या लढावांत कधी विजय तर कधी अपयश पदरी येण्याचा संभव असला तरी शेवटीं जर्मनी व जपान ह्या दुसऱ्यांच्या प्रदेशावर अन्यायाचे आक्रमण व त्यांच्या स्वातंत्र्यावर आघात करणाऱ्या रानटी देशांचा पूर्ण पराभव करण्याइतके सामर्थ्य इंग्लंड, अमेरिका व चीन ह्यांचेमध्ये असल्याचा आपला हट विश्वास मि. चर्चिल ह्यांनी आपल्या भाषणांत व्यक्त केला. इतर सर्व गोष्टी आपणांस अनुकूल आहेत पण त्यांचा पूर्ण व कार्यक्षम उपयोग होण्यास इंग्लंडमध्ये लोकांत जूट, शिस्त, निर्धार व स्वार्थत्यागाची तयारी हे गुण प्रभावी होत राहिले पाहिजेत असा अखेरचा संदेश त्यांनी दिला. इंग्लंडमध्ये मंत्रिमंडळाच्या कारभारावर अलीकडच्या घडामोडीमुळे टीका होत असली तरी मि. चर्चिल ह्यांचेवरचा जनतेचा विश्वास अढळ आहे आणि ह्या विश्वासास ते सर्वस्वी पात्र आहेत हे त्यांच्या आढाव्याने पुनः एकवार सिद्ध केले आहे. त्यांच्या आढाव्याचा परिणाम इंग्लंड, अमेरिका, हिंदुस्थान व ब्रिटिश वसाहती ह्यांचेवर स्फूर्तिदायक झाल्यावाचून रहावयाचा नाही.

### स्वाध्याय मंडळ, औरंग

पुरुषार्थाच्या फेब्रुवारी १९४२ च्या अंकांत वरील संस्थेसंबंधी सर्व प्रकारची माहिती दिलेली आहे. वेदांचा अभ्यास नीटपणाने होऊन त्यांतील धर्माचा प्रसार व्हावा ह्या हेतूने पं. सातवळेकर ह्यांनी स्वाध्याय मंडळाची स्थापना १९१८ साली केली व मंडळाने आपल्या ध्येयास अनुसरून भरिव कामगिरी केली. मंडळाला स्थिर स्वरूप देण्याकरितां ते आतां रजिस्टर करण्यांत आलेले आहे. पुरुषार्थाचे ताज्या अंकांत मंडळाच्या आजवरच्या कामगिरीचे सविस्तर वर्णन दिलेले असून पुढे करावयाच्या कार्याचे दिग्दर्शनहि केलेले आहे. स्वाध्याय मंडळाची घटना, त्याचे नियम व पोटनियम हेहि त्यांत दिलेले आहेत मंडळाच्या कार्याचे स्वरूप जनतेस नीटपणे कळून येण्यास प्रस्तुत अंक उपयोगी पडेल. ह्या ध्येयनिष्ठ संस्थेचे आजवरचे हिंदी आणि मराठी प्रकाशन व त्यास मिळालेल्या देणग्या, ह्यावरून संस्थेस ह्यापुढे अधिक मोठ्या प्रमाणावर कार्य करतां येण्याजोगी परिस्थिति निर्माण होईल, असा भरंवसा वाटतो.

### स्वर्गवासी वि. व. मळजी

मडोचचे जुने वकील, दिवाण-बहादुर मळजी, हे एक निष्ठावंत, उत्साही व उद्योगी असे सहकारी चळवळीचे नेते होते आणि त्यांच्या नुकत्याच झालेल्या सेवकारक निघनाने ह्या प्रांतांतील सहकारी संघटनेची मोठी हानि झाली आहे. प्रांतिक सहकारी चळवळीच्या आयुष्यवर्तकांपैकी ते एक होते. मडोच येथील जिल्हा सहकारी बँक त्यांनी १९०७ साली स्थापिली आणि गेली चौवीस वर्षे ते गुजराथेचे उत्तर भागांतील ऑनररी ऑर्गनायझर होते.

मुंबईच्या प्रांतिक सहकारी इन्स्टिट्यूटच्या उत्तर भागाच्या शाखेचे ते तिच्या स्थापनेपासून अध्यक्ष होते. प्रांतिक सहकारी बँकेचे डायरेक्टर म्हणून त्यांनी अनेक वर्षे काम केले आणि रिसर्व्ह बँक ऑफ इंडियाच्या मुंबई-शाखेचे ते अलीकडे डायरेक्टर होते. ऑनररी ऑर्गनायझरचे काम ते अत्यंत उत्साहाने व निरलसपणाने करित आणि गुजराथेतील सहकारी चळवळीचे ते केवळ आधारस्तंभ होते. प्रांतिक इन्स्टिट्यूटने चालवलेल्या त्रैमासिकांत त्यांचे लेख नेहमी येत असत आणि सहकारी घटनेच्या कायद्याच्या व कारभाराच्या संबंधांतील लहान-मोठ्या प्रश्नांची ते मार्मिकपणाने चर्चा करित. दिवाणबहादुर मळजी ह्यांची रहाणी अत्यंत साधी पण टापटिपीची होती आणि सहकारी संघटनेच्या आर्थिक व नैतिक उपयुक्ततेवर त्यांचा हट विश्वास होता. त्यांच्या जीवनाचा व कार्याचा किता इतरांनी गिरवण्यासारखा आहे.

### " नॉर्मंडी "

नॉर्मंडी ह्या सुप्रसिद्ध फेंच आगबोटीस ता. ९ रोजी न्यूयॉर्क बंदरांत आग लागून ती समुद्रतळास गेली. ही उताऱूंची आगबोट ८३,४२३ टनांची होती, म्हणजे जगांतील ती दुसऱ्या नंबरची आगबोट होती. १९३५ साली ती बांधण्यांत आली. तिचे वजन २,०३३ उताऱूंची सोय होती. तिची लांबी १,१२९ फूट होती. ३ सप्टेंबर १९३९ पासून ती न्यूयॉर्क बंदरांतच पडून होती.

सॅद्रल कन्स्ट्रक्शन कं. लि.

वरील नांवाची १ लक्ष रुपये भांडवलाची कंपनी मुंबई येथे श्री. एन. जी. रानडे ह्यांनी रजिस्टर केली आहे.

## आजच्या तरुण-तरुणींची

मनःस्थिति हुबेहुब चित्रित करणारी  
नवयुगची कलाकृति

# संगम



## ९ वा आठवडा

निर्माता—विनायक. दिग्दर्शक—जुन्नरकर

लेखक—खांडेकर

सुमधुर संगीत ! उत्कृष्ट अभिनय ! !

### मिनर्वा-पुणे

रोज :- ६॥ व १० वा.

शनि, रवि, सोम, जादा सेव ३ वा.

**मि. कॉर्डेल हल**

अमेरिकेचे अध्यक्ष, मि. रूझवेल्ट, ह्यांनी आपल्या पहिल्या कारकीर्दीचे मारंभी मि. कॉर्डेल हल ह्यांची सेक्रेटरी ऑफ स्टेटचे जागी नेमणूक केली, तेव्हापासून ते त्याच जागेवर आहेत. आज त्यांचे वय ७० वर्षांचे असले, तर एकाद्या तरुणाप्रमाणे ते काम करतात. प्रत्येक गोष्टीचा सर्व बाजूंनी विचार केल्याखेरीज ते आपले मत देत नाहीत, ह्यामुळेच त्यांनी आपली जबाबदारी एकहि चूक न करता गेली नऊ वर्षे पार पाडली आहे. अब्राहम लिंकन हा सुप्रसिद्ध अमेरिकन मुत्सद्दी व अध्यक्ष ज्या प्रांतातून आला, त्याच टेनेसी प्रांतात मि. कॉर्डेल हल ह्यांचा जन्म झालेला आहे. त्यांच्या वयाची पहिली पंधरा वर्षे होतीच कामांतच गेली. १७ व्या वर्षी त्यांनी आगगाडी प्रथम पाहिली; तथापि, अशा मागसलेल्या प्रांतात व ठिकाणीहि त्यांनी हाती घेतील ती पुस्तके वाचून काढली. नंतर त्यांनी बाकिलीची परीक्षा देण्याचे ठरविले. स्पॅनिश-अमेरिकन युद्धास प्रारंभ होताच, त्यांनी एक पलटण उभारून ते आघाडीवर लढाईस गेले. परत आल्यावर चार वर्षे त्यांनी जजाचे काम केले. १९०७ साली त्यांचा अमेरिकन काँग्रेसमध्ये प्रवेश झाला. १९३० साली त्यांची सेनेटर पनिवडणूक झाली. अत्यंत कमी बोलणारा परंतु कुशल मुत्सद्दी म्हणून मि. कॉर्डेल हल ह्यांचा लौकिक आहे.

**जर्मन इंजिनिअर, डॉ. टॉड**

जर्मनीतील वहातुकीच्या प्रचंड रस्त्यांचा व सीफ्रिज लाइनचा योजक, डॉ. टॉड, विमानाचे अपघातांत सापडून नुकताच मरण पावला, त्यावेळी त्यांचे वय ५० वर्षांचे होते. १९३३ साली डॉ. टॉड ह्यांची रस्त्यांच्या इन्स्पेक्टर जनरलचे जागी नेमणूक झाली. ८ डिसेंबर, १९३७ चे "अर्था" चे अकांत "जर्मनीमधील मोटारींचे नवीन रस्ते" ह्या शीर्षिकाखाली प्रसिद्ध झालेला मजकूर येथे उद्धृत करित आहो; तो उद्बोधक वाटेल :-

"जर्मनीमधील बेकारी निवारणाचा एक उपाय म्हणून मोठे हमरस्ते तयार करण्याचे काम तेथील सरकारने १९३३ साली सुरु केले. शक्य तितके काम यंत्रांचे सहायावाचून करावयाचे असे सरकारचे धोरण होते. १९३४-साली ८४ हजार लोक ह्या कामावर होते; १९३५ साली त्यांची संख्या १ लक्ष १५ हजारांवर गेली. सप्टेंबर, १९३७ अखेर एकूण ६ कोटी, २० लक्ष तासांत काम पुरे करण्यांत आले आहे. केवळ मोटारींच्या वहातुकीसाठीच ह्या रस्त्यांची योजना असल्याने आढवे रस्ते टाळण्याकरिता प्रत्येक ठिकाणी पूल बांधण्यांत आले आहेत. बळगें शक्य तितकी कमी घेऊन चढ-उतारहि कमीत कमी घेण्याचा प्रयत्न करण्यांत आला आहे. रस्त्यांचे बांधणीत मुख्यतः सिमेंटचा (३० लक्ष टन) उपयोग करण्यांत आला आहे. रस्त्यांचे योजनेस लागणारी भांडवली स्वरूपाची रकम कर्जांचे द्वारा उभारलेली आहे."

ह्या रस्त्यांचे अर्थशास्त्र असे आहे, की बांगल्या रस्त्यांवरून मोटारी वेगाने जाऊ शकतात, ह्या कारणाने मोटारवाल्यांच्या वेळांत व वहानास लागणाऱ्या जळणांत व यंत्रांच्या क्षिजेमध्ये बचत होते व रस्त्यांप्रीत्यर्थ केलेल्या सर्व अशा अप्रत्यक्ष मार्गाने भरून येतो.

**निवडक बाजारभाव**

३३% बिनमुदत ...	१२-०-०
सोनेप्रत्येक तोळ्यास	५०-२-०
भादी प्रत्येक १०० तोळ्यास	७२-५-०

**दि बँक ऑफ इंडिया लि.**

[स्थापना : १९०९]

अधिकृत भांडवल	₹. २,००,००,०००
वसूल झालेले भांडवल	₹. १,००,००,०००
रिझर्व फंड	₹. १,१५,५०,०००

मुख्य कचेरी : ओरिएण्टल बिल्डिंग, मुंबई.  
मुंबईमधील शाखा : बुलियन एक्सचेंज, कुलाबा, काळवादेची आणि मलबार हिल्स.

इतर शाखा : अहमदाबाद (मद्र. मुख्य ऑफिस), अहमदाबाद (एलिस मिज शाखा), अहमदाबाद (स्टेशन शाखा), अंधेरी (मुंबई शेजारी), वांद्रे (मुंबई शेजारी), कलकत्ता (क्लाइव्ह स्ट्रीट, मुख्य ऑफिस), कलकत्ता (बदा बहार), कलकत्ता (चौरंगी स्टोअर), जमशेदपूर, कराची, नागपूर (किंग्जचे), नागपूर (इतवारी बहार), पुणे, पुणे शहर, राजकोट, सुरत.

लंडन एजन्ट्स : वेस्टमिन्सٹر बँक लिमिटेड.

डायरेक्टर्स : सर सुनीलाल व्ही. मेहता, के. सी. एस्. आय. (अध्यक्ष), श्री. अंबालाल सारामाई, सर जोसेफ के. नाईट, मि. ए. गेडिस, सर कावसजी जहांगिर, बॅरोनेट, के. सी. आय. ई., ओ. बी. ई., मि. दिनशा के. दाजी, श्री. रामनिवास रामनारायण.

**करंट डिपॉझिट अकाउंट्स :**

दररोजच्या ₹. १०० ते ₹. १,००,००० रकमेच्या शिल्लकेवर ३% दराने व्याज दिले जाते. ₹. १,००,००० वरील व्याज सास. योजनेने दिले जाते. सहामाही अखेर व्याजाची किमान रक्कम ५ ₹. पेक्षा कमी झाल्यास व्याज दिले जात नाही. कायम, अल्प मुदतीच्या व सेव्हिंग बँक ठेवी योग्य व्याजाचे स्वीकारल्या जातात. व्याजाचे दर पत्रद्वारे.

वित्त व सेटलमेंट्सप्रमाणे बँक एक्सचेंज्यूर व ट्रस्टी म्हणून काम करते. सर्व तऱ्हेचे ट्रस्टीचे काम केले जाते. नियम अर्ज करून मागवावेत.

बँकेसंबंधी नेहमीचा सर्वसामान्य व्यवहार केला जातो.

एजंट—टी. आर. लालवाणी.

**दि बँक ऑफ महाराष्ट्र लि.**

हेड ऑफिस : पुणे शहर.

स्थानिक शाखा : डेकन जिमखाना, पुणे ४.

मुंबजी शाखा : बलाल स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबजी.

अधिकृत भांडवल	₹. १०,००,०००
विक्रीस काढलेले भांडवल	₹. ५,००,०००
खपलेले भांडवल	₹. ४,२५,८५०
वसूल झालेले भांडवल	₹. २,१२,८४५
एकूण खेळते भांडवल	₹. ३३,००,०००

**डायरेक्टर्स**

श्री. बा. गो. काळे, अध्यक्ष

श्री. भों. कृ. साठे	श्री. मा. रं. जोशी
श्री. न. म. पवार	श्री. श्री. यो. मराठे
श्री. व्यं. वि. रामटे	श्री. र. चि. सोहोनी
श्री. वा. पु. धर्षे	मि. फ. दो. पदमजी

बँकिंगचे सर्व व्यवहार केले जातात. शेअर व सरकारी रोखे यांची खरेदीविक्री कसोशीने करून दिली जाते.

बँकेच्या शेअरवर १९४० अखेर पुण्या होणऱ्या वर्षी व. सा. द. शेकडा ४ टक्के करमाफ डिव्हिडंड दिले गेले. बँकेची शेअरविक्री चालू आहे.

म. वि. गोखले  
मॅनेजर.

**महायुद्ध दारुशी आले  
परदेशी औषधें  
दुर्मिळ व महाग झाली**

पण  
भिण्याचें कारण नाही !!!

— कारण —

**आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०**

या देशी औषधाच्या प्रसिद्ध कारखान्यानें  
तयार केलेली

- रक्तवर्धक, ● उपनाह,
- बालजीवन, ● कॅल्सीप्राल

इत्यादि पेटेड, स्टॅण्डर्ड व लॉकप्रिय औषधें सात्री पटल्यामुळे

★ डॉक्टर्सहि वापरुं लागले आहेत. ★

दरसाल विनचूक नफा वाटणाऱ्या ह्या कंपनीचे  
शेअर्स व औषधें मागवा.

**आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०**

मुख्य दुकान गणपति चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे २.

सर्व तऱ्हेची कापड छपाई व रंगाई (Calico Printing and  
Dyeing) करणारा कारखाना.

**पायोनियर डाईंग हाऊस**

कोचाचें कापड (Casement cloth), दाणाचे पडदे, टेपल कपड  
इ. टिकाऊ रंगाचे, स्वदेशी तयार मिळतात. कारखाना—

भिकारदास भास्ती रोड, दातेवाडी, पुणे.

महाराष्ट्रांत लेखी गॅंटीसह टिकाऊ व मनपसंत

**साईन-बोर्ड्स, रबरी शिके,**

आकर्षक

**सिनेमा स्लाइड्स व पिकचर पेंटिंग**

सतत २० वर्षे विश्वसनीय व वेळेवर मिळण्याचें  
एकच ठिकाण

**पेन्टर ए. जी. वेडेकर**

(मराठी बळणाचे स्पेशॅलिस्ट)

बुधवार चौक, पुणे २ (सिटी)

बाहेरगांवाची कामें व्यवस्थित व वेळेवर पाठवूं.

**कॉमनवेलथचा वैभवशाली विस्तार**



हेड ऑफिस बिल्डिंग

चेअरमन

● स्या. व. पन्. पन्. मेथा,

G. I. E., M. B. E.

अंशुअरन्स



कंपनी लि.

डायरेक्टर ऑफिस सुपरिन्टेंडेंट ● पन्. पन्. भागवत, B. A.

'कॉमनवेलथ' ची पॉलिसी घेऊन जीवन निश्चित व सुखी करा.

हे पत्र पुणे, पेट भांडुर्ता घ. नं. ९१५११ आर्यभूषण, कापडान्यात रा. विठ्ठल हरि बर्वे, पानीं कापिले व  
रा. श्रीराम रामन काळे, बी. ए., पानीं 'दुर्गाभिवास्त,' भांडुर्ता, घ. नं. ९२११११, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.